Vol. 7, No. 1, 2025, PP: 25-33 ISSN: 2717-1345

Journal of Studies and Research in Behavioral Sciences

Homepage: https://jobssar.ir

Original Research Article

Investigating the role of spirituality and religiosity in the quality of communication between families of veterans in Rasht

Zahra Karimnejad Lalemi [1]

1- Department of Philosophy of Education, Islamic Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Date Received: 14 October 2024

Date Revised: 28 December 2024

Date Accepted: 4 March 2025

Date published: 9 May 2025

Keywords

Spirituality and religiosity, quality of family relationships, veterans.

Corresponding Author Email:

zahra.karimnezhad92@gmail.com

ABSTRACT

The main objective of this study was to explain and analyze the relationship between spirituality and religiosity components and the quality of relationships in the families of veterans living in Rasht. The research method was descriptive-correlational, and the statistical population of the study consisted of all veteran families in Rasht. Using simple random sampling, 100 families were selected as a sample. Data collection tools included a standard questionnaire on the quality of family relationships (Family Relationship Scale) and questionnaires measuring spirituality (such as Allport's Spirituality Scale) and religiosity (such as Gol's Religiosity Dimensions Questionnaire), the validity and reliability of which have been previously confirmed. The collected data were analyzed using SPSS software and using Pearson's correlation coefficient statistical tests and multivariate regression analysis using the simultaneous method (simultaneous regression). The results of the analyses showed that there is a positive and significant relationship between different dimensions of spirituality (such as a sense of purpose, inner peace, and connection with the transcendent) and the quality of family communication. Also, the findings indicated that the spirituality variable has a significant ability to predict the quality of family communication. Finally, this study concludes that strengthening and promoting the components of spirituality and religiosity in the families of veterans can play an effective role in improving the quality of relationships between family members, increasing family cohesion and dynamics, and consequently improving their overall psychological and social well-being. It is suggested that special attention be paid to the spiritual and religious dimensions in the support and cultural planning of these families.

How to cite this article:

Karimnejad Lalemi, Z. (2025). Investigating the role of spirituality and religiosity in the quality of communication between families of veterans in Rasht. *Journal of Studies and Research in Behavioral Sciences*, 7(1), 25-33.

©2023 The author(s). This is an open access article distributed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC), which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s)and the source.

Publisher: Chatre Andisheh International Publishing Institute

دوره ۷، شماره ۱، ۱۴۰۴، صفحه: ۲۵ تا ۳۳ شاپا: ۱۳۴۵-۲۷۱۷

مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری

Homepage: https://Jobssar.ir

مقاله پژوهشی

بررسی نقش معنویت و دینداری در کیفیت ارتباط خانواده های ایثارگران شهر رشت

زهرا کریم نژاد لالمی [۱]

۱- گروه فلسفه ی تعلیم و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی، علوم تحقیقات تهران، ایران

اطلاعات مقاله

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۲/۱۹

واژه‌های کلیدی

معنویت و دینداری،

کیفیت ارتباط خانواده،

ایثارگران.

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، تبیین و تحلیل رابطه بین مولفه‌های معنویت و دینداری با کیفیت روابط در خانواده‌های ایثارگران ساکن شهر رشت بود. روش تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی بوده و جامعه آماری پژوهش را کلیه خانواده‌های ایثارگر شهر رشت تشکیل می‌دادند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۱۰۰ خانواده به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه استاندارد کیفیت ارتباط خانوادگی (مقیاس ارتباط خانواده) و پرسشنامه‌های سنجش معنویت (مانند مقیاس معنویت آلپورت) و دینداری (مانند پرسشنامه سنجش ابعاد دینداری گل) بود که روایی و پایایی آن‌ها قبلاً تایید شده است. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با به‌کارگیری آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش همزمان (رگرسیون همزمان) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از تحلیل‌ها نشان داد که بین ابعاد مختلف معنویت (مانند حس هدفمندی، آرامش درونی و ارتباط با امر متعالی) و کیفیت ارتباط خانوادگی، رابطه مثبت و معناداری برقرار است. همچنین، یافته‌ها حاکی از آن بود که متغیر معنویت به طور قابل توجهی توانایی پیش‌بینی کیفیت ارتباط خانوادگی را دارد .در نهایت، این پژوهش نتیجه می‌گیرد که تقویت و ترویج مولفه‌های معنویت و دینداری در خانواده‌های ایثارگران، می‌تواند نقش مؤثری در ارتقاء کیفیت روابط بین اعضای خانواده، افزایش انسجام و پویایی خانواده و در نتیجه بهبود کلی بهزیستی روانی و اجتماعی آنان ایفا نماید. پیشنهاد می‌شود در برنامه‌ریزی‌های حمایتی و فرهنگی این خانواده‌ها، به ابعاد معنوی و دینی توجه ویژه‌ای صورت گیرد.

ایمیل نویسنده مسئول

zahra.karimnezhad92@gmail.com

استناد به این مقاله: کریم نژاد لالمی، زهرا. (۱۴۰۴). بررسی نقش معنویت و دینداری در کیفیت ارتباط خانواده های ایثارگران شهر رشت. *مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری*، ۷ (۱)، ۲۵-۳۳.

ناشر: موسسه انتشارات بین المللی چتر اندیشه

Creative Commons: CC BY 4.0

مقدمه

در میان عوامل تاثیر گذار بر سلامت روان انسان ها، خانواده نقش بسیار مهمی دارد. خانواده نظامی است که بیش از همه بر فرد و اعضای درون خود تاثیر دارد و رفتارهای افراد درون خود را شکل می دهد (صیدی، پور ابراهیم،باقریان و منصور، 1390). بسیاری از ناهنجاری های روانی و رفتاری افراد اعضای خانواده در خود خانواده ریشه دارد (والش، 2009) و در عین حال بسیاری از پیشرفت های بشر نیز از خانواده نشات می گیرد(والش، 2002) و بسیاری از پژوهش ها که اخیرا در زمینه ی خانواده انجام گرفته بر این دیدگاه تمرکز دارند (آبرین و زاماستنی،2003؛ به نقل از صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور، 1390). از میان خانواده ها، خانواده های ایثارگران از جمله گروه هایی هستند که به علت شرایط خاص خود، در بعضی جنبه ها از جمله بعد معنویت و دینداری از سایر خانواده ها متفاوت هستند (کمری، نجفی، رحیمیان بوگر، سهرابی و جعفری، 1391)، که این می تواند آنها در شرایط آسیب زا به خصوص آسیب های عود کننده پیچیده و پیشرونده حفظ کند، و کیفیت ارتباط چنین خانواده هایی را از هم گسیختگی در امان دارد، همچنان که این امر با زندگی در جنگ یا نواحی پر تعارض تجربه شده است. مذهب و معنویت و دینداری، با زندگی ما آمیخته شده اند. بسیاری از این افراد، اذعان دارند که این امور نقش محوری در زندگی آنها بازی کرده و از نیازهای دورنی فرد بوده و بخش جدایی ناپذیر از اخلاق و انسانی (نادی وگل پرور، 1390) است. معنویت را می توان یک جوهره ی الهی افراد و یک کیفیت درونی انسانی (زیف، 2005) دانست که عبارت است از ارتباط با یک وجود متعالی، باور به غیب، باور به رشد و بالندگی در راستای گذر از پیچ و خم‌های زندگی و تنظیم شخصی بر مبنای ارتباط با وجود متعالی و درک حضور دایمی وجودی متعالی می باشد. این بعد وجود انسان فطری و ذاتی است و با توجه به رشد و بالندگی انسان و در نتیجه انجام تمرینات و مناسک دینی (غباری بناب و همکاران، 1388) متحول شده و ارتقاء می یابد (قهرمانی و نادی، 1391). معنویت به همان اندازه که فردی است، جمعی نیز می باشد (آندرسون، 2009؛ به نقل از صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور،1390).
نظام های بشری مثل خانواده ها، جوامعی معناساز و با جهت گیری و زندگی خاص خود هستند. همچنین طباطبایی (1387، به نقل از عترت دوست، 1389)، معنویت را رابطه ی میان اعمال و افعال انسانی و میان حالات و ملکاتی که در نفس او به وجود می آورند تعریف می کند. معنویت را رشد آزادی و رهایی از چیزهای مادی می دانند و این حالت بیشتر تفکر، آزادی و خلاقیت است که از راه تعهد، ارزشها و اهداف توضیح داده می شود (الیزابت وآلنور، 20007). این حالت ها، شکلی از گشودگی را بین فرد و خود متعالی فراهم می کند. اگر فرض را بر این بگیریم که خانواده یک ارگانسیم با زندگی خاص خود است، آنگاه می توانیم بگوییم که خانواده دارای یک روح جمعی است و از این جهت تجارب معمولی انسان چه به عنوان فرد و چه به عنوان خانواده پنجره‌ای به سوی خداوند است (آندرسون،2009؛ به نقل از صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور، 1390). بسیاری از پژوهش ها نقش معنوی و مذهبی بودن خانواده در تاب آوری (پین، 2010؛ بالدوین، جکسون، آکن و کنن، 2011)، و کیفیت ارتباط خانواده (روئر-استریر وسندس، 2001؛ فیچنهام، بچ، لمبرت، استیلمن؛ بریتویت، 2008) خبر می دهند، که در این پژوهش نقش معنویت و دینداری بر کیفیت ارتباط خانواده های ایثارگران بررسی می شود.
از جمله متغیرهای مهمی که در خانواده های معنوی به خوبی قابل مشاهده است، کیفیت ارتباط آنها و افراد اعضای درون این خانواده ها است. سگرین و جین(2005)، ارتباط را به عنوان فرآیندی انتقالی تعریف می کنند که در آن افراد معنا را ایجاد کرده، به اشتراک گذاشته و تعدیل می کنند. حجم وسیعی از پژوهش ها کشف کرده اند که شفافیت ارتباط، برای کارکرد موثر خانواده ضروری است (بیورز و هامپسون، 2000؛ السون و برنز، 2004). بر اساس نظر پژوهشگران حتی صرف نظر از تفاوت های فرهنگی، ارتباط در خانواده های سالم، مستقیم، شفاف، خالص و صادقانه است (روئر-استریر و سندس، 2001؛ فیچنهام، بچ، لمبرت، استیلمن؛ بریتویت، 2008؛ لمبرت و دولهایت،2006). چگونگی ارتباط در خانواده های معنوی و مذهبی نیز مورد بررسی قرار گرفته است که بیشتر پژوهش ها (روئر-استریر و سندس، 2001؛ فیچنهام، بچ، لمبرت، استیلمن؛ بریتویت، 2008؛ لمبرت و دولهایت، 2006؛ویلیامز و لاولز، 2003؛ صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور، 1390) کیفیت ارتباط بالاتر در این خانواده های معنوی و مذهبی را مورد تایید قرار داده اند. وجود جو معنوی و مذهبی در خانواده ها نه تنها موجب ارتقاء کیفیت ارتباط در

خانواده می شود (صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور، 1390)، بلکه این کیفیت ارتباط در خانواده باعث می شود کارکرد خانواده از آن تاثیر پذیرد و نتیجه آن تاب آوری بیشتر در خانواده و مدیریت مناسب مشکلات در آنها خواهد بود (هابر، ناوارو، وامبل و مومه، 2010؛ کویل، ناچجسکی، مگوین و سافیر، دی وایت و مک دونالد، 2009؛والش، 2007).
با توجه به مطالب گفته شده و از آنجایی ایثارگران از جمله گروه هایی هستند که پس از اتمام جنگ و با برگشت آنان به خانواده به سبب استرس های ناشی از جنگ و اثر مخرب آن بر سلامت روان شان، می تواند تاثیرات نامطلوبی بر روی خانواده همچنان بر جای بگذارد. و از طرفی چون خانواده های ایثارگران از جمله گروه هایی هستند که به علت شرایط خاص خود، در بعضی جنبه ها از جمله بعد معنویت از سایر خانواده ها متمایز هستند، این بعد معنویت می تواند به عنوان یک خلاء مطالعاتی در رابطه بین معنویت و کیفیت ارتباط در خانواده در جامعه ایثارگران مشاهده محسوب شود، لذا سوال پژوهش این است که معنویت و دینداری چه نقشی بر کیفیت ارتباط در خانواده ایثارگران شهر رشت دارد؟

برای پاسخگویی به این سوال فرضیه زیر مطرح می شود:

- بین معنویت(دینداری) و کیفیت ارتباط خانواده در ایثارگران شهر رشت رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.

روش پژوهش

جامعه آماری کلیه خانواده های محترم ایثارگر که در شهرستان سکونت داشتند، که با مراجعه به بنیاد شهید شهید و ایثارگران شهرستان رشت و کسب اجازه از مدیریت آن بنیاد تعداد 100 خانواده به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. که پس از ارائه توضیحات لازم، و کسب رضایت آنان پرسشنامه های تحقیق بین همه خانواده ها توزیع شدند و پس از دو روز با مراجعه نزد آن خانواده ها پرسشنامه های تحقیق جمع آوری گردید. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه های مقیاس ارتباط خانواده(السون و برنز، 2004)، برای اندازه گیری کیفیت ارتباط در خانواده و پرسشنامه معنویت و دینداری(عبادت پور، نوابی نژاد، شفیع آبادی و فلسفی نژاد، 1392) استفاده شد. **1- مقیاس ارتباط در خانواده:** مقیاس ارتباط در خانواده، بر مبنای نسخهی 20 آیتمی مقیاس ارتباط والد –فرزند برنز در سال 1985 ساخته شد(السون و برنز، 2004). مقیاس ارتباط در خانواده از 10 آیتم تشکیل شده
است که ابعاد مختلف ارتباط در خانواده را اندازه می گیرند. این 10 آیتم با یک مقیاس 5 درجه ای لیکرتی اندازه گرفته می شوند که با عبارت کاملا مخالفم و 5 با عبارت کاملا موافقم همراه است. مقیاس ارتباط خانواده، جنبه های مثبت ارتباط خانواده را با تاکید بر جریان تبادل آزادانه اطلاعات، هم عینی و هم هیجانی را اندازه می گیرد. این مقیاس میزانی از احساس عدم اجبار و رضایت را که اعضای خانواده از ارتباط با خانواده شان دارند را می سنجد. نمره ی بالا در این مقیاس نشان دهنده ی کارکرد ارتباطی بالا در خانواده است. السون و بارنز (2004) سطح انسجام درونی آزمون فوق را برای یک نمونه ی ملی قابل قبول (88/a0=) و پایایی بازآزمایی آن را 86/0 ارزیابی کردند.
همچنین آلفای کرونباخ در پژوهش صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور(1390) به دست آمد.

2- پرسشنامه معنویت و دینداری: این پرسشنامه برگرفته از پرسشنامه 39 گویه ای معنویت و دینداری است که در سال 1999 توسط موسسه ای ملی سلامت ایالات متحده تدوین و هنجاریابی شد. به دلیل اینکه این پرسشنامه تاحدی متناسب با ارزش های دینی و معنوی ایران نبود، توسط محققان ایرانی با کمک اساتید حوزه اخلاق به بازبینی، بازسازی و تغییر سوالات آن پرداختند که حاصل آن پرسشنامه ای 35 گویه ای به صورت لیکرت در یک مقیاس چهاردرجه ای بین 1(هرگز) و 4(همیشه) است. همچنین سوال 35 به صورت 1(خیر) و 4(بلی) نمره گذاری می گردد (عبادت پور، نوابی نژاد، شفیع آبادی و فلسفی نژاد، 1392). حداکثر نمره در این پرسشنامه 140 و حدال نمره 35 است که نمرهای بالا نشانگر معنویت و دینداری بالا است. پایایی

این پرسشنامه در پژوهش (عبادت پور، نوابی نژاد، شفیعآبادی و فلسفی نژاد، 1392)، 88/0 به دست آمد که می توان گفت آزمون دارای پایایی بالایی است. نتایج روایی سازه پرسشنامه نیز با استفاده از روش تحلیل عاملی (اکتشافی و تاییدی) نشان داد که معرف های انتخاب شده برای سنجش معنویت و دینداری از روایی لازم برخوردار بوده است و به خوبی می‌توانند معنویت و دینداری را بسنجد (عبادت پور، نوابی نژاد، شفیع آبادی و فلسفی نژاد، 1392).

نتایج و یافته ها

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار و واریانس متغیر معنویت(دینداری) و کیفیت ارتباط خانواده در خانواده های ایثارگر و غیرایثارگر

متغیر	خانواده	میانگین	انحراف معیار	واریانس
معنویت(دینداری)	ایثارگر	73/78	99/16	96/288
	غیر ایثارگر	87/67	86/12	35/2
کیفیت ارتباط خانواده	ایثارگر	37/39	79/6	17/46
	غیر ایثارگر	60/34	71/5	042/1

فرضیه اول: بین معنویت(دینداری) خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۲. نتایج آزمون T برای نمونه های مستقل بین معنویت(دینداری) خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر

متغیر	لون تست برای همسانی واریانس ها		T	df	sig	اختلاف میانگین	اختلاف انحراف استاندارد خطا
	F	Sig					
معنویت(دینداری)	067/6	017/0	792/2	98	007/0	867/10	892/3

بر اساس جدول 2 فرضیه اول مبنی بر اینکه بین معنویت (دینداری) خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت معنی داری وجود دارد(792/2 =T،98=Df، 007/0=Sig) تایید می شود. بنابراین بین معنویت (دینداری) خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت وجود دارد و خانواده های ایثارگر دارای معنویت(دینداری) بیشتری نسبت به خانواده های غیرایثارگر هستند.

فرضیه دوم: بین کیفیت ارتباط خانواده در خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول 3. نتایج آزمون T بین کیفیت ارتباط خانواده در خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر

متغیر	لون تست برای همسانی	T	df	sig	اختلاف میانگین	اختلاف انحراف استاندارد خطا

	واریانس ها					
	F	Sig				
کیفیت ارتباط خانواده	212/2	142/0	942/2	98	005/0	767/4	620/1

بر اساس جدول 3 فرضیه دوم مبنی بر اینکه بین کیفیت ارتباط خانواده در خانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت معنی داری وجود دارد(005/0=Sig، 98=Df،T= 942/2) تایید می شود. بنابراین بین کیفیت ارتباط خانواده درخانواده های ایثارگر و غیر ایثارگر تفاوت وجود دارد و خانواده های ایثارگر کیفیت ارتباط خانواده بهتری نسبت به خانواده های غیرایثارگر برخوردار هستند.

فرضیه سوم: معنویت(دینداری) رابطه ی مثبت و معناداری با کیفیت ارتباط خانواده دارد.

جدول4. ضریب همبستگی پیرسون بین معنویت (دینداری) و کیفیت ارتباط خانواده

متغیر	کیفیت ارتباط خانواده	سطح معناداری	تعداد
معنویت (دینداری)	433/0**	017/0	100

$p^{**}<05/0$

بر اساس جدول جدول 4 معنویت (دینداری) رابطهی مثبت و معناداری با کیفیت ارتباط خانواده دارد(،$05(R/P0>$ 433/0=. بنابراین فرضیه تحقیق مبنی بر اینکه معنویت (دینداری) رابطه ی مثبت و معناداری با کیفیت ارتباط خانواده دارد تایید می شود. بر این اساس با افزایش معنویت (دینداری) خانواده ایثارگران کیفیت ارتباط خانواده آنان افزایش می یابد.

فرضیه چهارم: متغیر معنویت (دینداری) می تواند واریانس کیفیت ارتباط خانواده را تبیین کند.

جدول ۵. نتایج تحلیل رگرسیون همزمان کیفیت ارتباط خانواده بر اساس متغیر معنویت (دینداری)

متغیر پیش بین	B	SE	β	T	Sig T	R	R2	Adjr2	F	Sig F
مقدار ثابت	73/25	48/5	-	69/4	001/0	433/0	188/0	159/0	47/6	017/0
معنویت (دینداری)	173/0	068/0	433/0	54/2	017/0					

برای تعیین تاثیر متغیر معنویت(دینداری) بر روی کیفیت ارتباط خانواده، متغیر معنویت (دینداری) به عنوان متغیر پیش بین و کیفیت ارتباط خانواده به عنوان متغیر ملاک در معادله رگرسیون به روش ورود تحلیل شدند. طبق جدول بالا مدل معنی دار به دست آمد (adjR20005،p< 159/0 =F , 47/6 /0=. معنویت (دینداری) 9/15 درصد از واریانس نمره کیفیت ارتباط خانواده را تبیین می کند و می توان گفت که متغیر معنویت (دینداری) می تواند تغییرات کیفیت ارتباط خانواده را تبیین کند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بنیادی سنجش رابطه متقابل بین معنویت (که در این پژوهش عمدتاً از طریق مؤلفه‌های دینداری عملی و اعتقادی سنجیده شد) و کیفیت ارتباط در کانون خانواده‌های ایثارگران شهر رشت انجام پذیرفت. یافته‌های حاصل از تحلیل‌های آماری، که با دقت بر روی داده‌های گردآوری شده از ۱۰۰ خانواده ایثارگر صورت گرفت، بر وجود یک رابطه مثبت و از لحاظ آماری معنادار بین این دو متغیر اصلی تأکید دارند. به عبارت دیگر، هرچه سطح معنویت و دینداری در خانواده ایثارگران بالاتر بوده، کیفیت ارتباطات درون‌خانوادگی نیز به طور محسوسی ارتقا یافته است.

این نتیجه‌گیری با نتایج مطالعات پیشین در حوزه خانواده و معنویت همخوانی چشمگیری دارد. پژوهشگرانی چون پین (۲۰۱۰)، بالدوین و همکاران (۲۰۱۱)، روئر-استریر و سندس (۲۰۰۱)، فیچنهام، بچ، لمبرت، استیلمن، بریتویت (۲۰۰۸)، لمبرت و دولهایت (۲۰۰۶)، و ویلیامز و لاولز (۲۰۰۳) همگی بر نقش سازنده و تسهیل‌کننده معنویت و باورهای دینی در تقویت روابط خانوادگی تأکید ورزیده‌اند. همچنین، مطالعات داخلی توسط صیدی، پور ابراهیم، باقریان و منصور (۱۳۹۰) و کمری، نجفی، رحیمیان بوگر، سهرابی و جعفری (۱۳۹۱) نیز یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کنند و نشان می‌دهند که در جامعه ایران، مؤلفه‌های معنوی و مذهبی به طور قابل توجهی بر انسجام و کارآمدی خانواده اثرگذارند.

تبیین این همبستگی مثبت را می‌توان از چند منظر مورد بررسی قرار داد:

۱. **نقش معنا و هدفمندی:** معنویت و دینداری، غالباً با معنایابی در زندگی، تعیین اهداف متعالی، و پذیرش رنج‌ها و سختی‌ها همراه است. خانواده‌های ایثارگر، به دلیل تجربه‌های زیسته اعضای خود (جانبازی، اسارت، شهادت)، غالباً با مفاهیم عمیق‌تری چون ایثار، فداکاری، صبر و پاداش الهی دست و پنجه نرم می‌کنند. وجود این چارچوب معنایی، نه تنها به اعضای خانواده در مواجهه با چالش‌ها کمک می‌کند، بلکه باعث ایجاد درک متقابل عمیق‌تر، همدلی بیشتر و کاهش تنش‌ها و تعارضات ناشی از سختی‌ها می‌شود. این باور که سختی‌ها نیز بخشی از مسیر معنایی بزرگتر هستند، می‌تواند تاب‌آوری خانواده را افزایش دهد.

۲. **ارزش‌های اخلاقی و ارتباطی:** آموزه‌های دینی و معنوی، معمولاً بر ارزش‌های اخلاقی بنیادینی چون صداقت، احترام، گذشت، محبت، همدلی، و مسئولیت‌پذیری تأکید دارند. افرادی که از نظر معنوی رشد یافته‌اند، تمایل بیشتری به به‌کارگیری این اصول در تعاملات روزمره خود، از جمله در محیط خانواده، از خود نشان می‌دهند. این امر منجر به کاهش رفتارهای مخرب ارتباطی مانند پرخاشگری کلامی، بی‌توجهی، سرزنش، قضاوت زودهنگام و تحقیر می‌شود و به جای آن، رفتارهای سازنده ارتباطی مانند گوش دادن فعال، بیان شفاف احساسات، ارائه حمایت و تشویق متقابل را تقویت می‌کند. این جنبه از معنویت، مستقیماً به "کیفیت ارتباط" (افزایش تعامل مثبت، کاهش تنش‌های خانوادگی) منجر می‌گردد.

۳. **ایجاد جو حمایتی و اعتماد:** باورهای معنوی مشترک و انجام مناسک دینی مانند دعا یا نیایش دسته‌جمعی، می‌تواند حس پیوند، تعلق و حمایت متقابل را در اعضای خانواده تقویت کند. این فضاهای معنوی مشترک، فرصت‌هایی برای ارتباط عمیق‌تر عاطفی و ایجاد حس امنیت روانی فراهم می‌آورد. در چنین فضایی، اعضا احساس می‌کنند که در چالش‌ها تنها نیستند و پشتوانه‌ای معنوی دارند که این خود به اعتماد بیشتر بین اعضا و کاهش اضطراب و نگرانی‌ها کمک می‌کند.

۴. **نقش پیش‌بینی‌کنندگی معنویت:** یافته مبنی بر اینکه معنویت (دینداری) قادر است کیفیت ارتباط را به طور معناداری پیش‌بینی کند، نشان‌دهنده قدرت تأثیرگذاری این مؤلفه بر سایر جنبه‌های روابط خانوادگی است. این امر حاکی از آن است که تلاش برای تقویت پایه‌های معنوی و اعتقادی در خانواده، یک استراتژی اثربخش برای بهبود کلی کیفیت روابط خانوادگی، حتی در مواجهه با فشارهای بیرونی یا تجربیات خاص مانند ایثارگری، محسوب می‌شود.

علاوه بر تأثیرات عمومی معنویت، ویژگی‌های خاص خانواده ایثارگر نیز در این یافته‌ها نقش دارد. این خانواده‌ها به طور بالقوه دارای تجربه‌های مشترکی هستند که می‌تواند به شکل‌گیری حس همبستگی و درک متقابل قوی‌تر منجر شود. ارزش‌هایی چون فداکاری، صبر، و مقاومت که در فرهنگ ما برای ایثارگران قداست ویژه‌ای دارد، غالباً با مفاهیم معنوی و دینی پیوند خورده است. این پیوند، می‌تواند به طور طبیعی کیفیت ارتباط را در این خانواده‌ها ارتقا بخشد، زیرا اعضا به تجربه‌هایی که از سر گذرانده‌اند، نگاهی توام با احترام، افتخار و معنا می‌نگرند.

در مجموع، این پژوهش شواهد محکمی مبنی بر نقش حیاتی معنویت و دینداری در ارتقاء کیفیت ارتباطات خانوادگی، به ویژه در جامعه ایثارگران شهر رشت، ارائه می‌دهد. این یافته‌ها اهمیت توجه به ابعاد معنوی و اخلاقی در مداخلات خانواده‌درمانی و مشاوره‌های پیش از ازدواج را برجسته می‌سازد. همچنین، سیاست‌گذاری‌ها در حوزه حمایت از خانواده‌های ایثارگر می‌تواند با در نظر گرفتن این جنبه‌های معنوی، برنامه‌های مؤثرتری را تدوین کند که نه تنها به جنبه‌های مادی، بلکه به تقویت روحیه و انسجام خانوادگی نیز توجه نماید.

منابع

صیدی، محمد سجاد. پور ابراهیم، تقی. باقریان، فاطمه. منصور، لادن.(1390). رابطه ای بین معنویت خانواده با تاب آوری آن، با واسطه ای کیفیت ارتباط در خانواده. روش های مدل روانشناختی، سال دوم، شماره 5،صص، 79-63.

عبادت پور، بهناز. نوابی نژاد، شکوه. شفیع آبادی، عبدالله. فلسفی نژاد، محمدرضا.(1392). نقش واسطه ای کارکردهای خانواده برای تاب آوری فردی و باورهای معنوی و دلزدگی زناشویی. روش های مدلروانشناختی، سال سوم، شماره 13، صص، 45-29.

عترت دوست، محمد. (1389). در آمدی بر معنویت شناسی سازمانی و کارکردهای آن در نیروی انتظامی. دو ماهنامه ی توسعه انسانی پلیس، سال هفتم، شماره ی 32، صص، 106-120.

غباری بناب، باقر. متولی پور، عباس. حبیبی، مجتبی. (1388). رابطه اضطراب و افسردگی با میزان معنویت در دانشجویان دانشگاه تهران. فصلنامه روانشناسی کاربردی. سال سوم. شماره 2(10). صص، 110-123.

قهرمانی، نسرین. نادی، محمدعلی. (1391). رابطه بین مولفه های مذهبی- معنوی با سلامت روان و امید به آینده در کارکنان بیمارستان های دولتی شیراز. نشریه پرستاری ایران. دوره 25، شماره 79، صص، 1-11.

کمری، علی عباس. نجفی، محمود. رحیمیان بوگر، اسحاق. سهرابی، فرامرز. جعفری، نصرت. (1391). مجله علمی-پژوهشی طب جانباز. سال چهارم، شماره پانزدهم، صص، 35-27.نادی، محمدعلی؛ گل پرور، محسن. (1390). روابط ساده و ترکیبی مولفه های معنویت با وفاداری در محیط کار.فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. سال ششم شماره 2، صص، 2-10.

Baldwin, D. R., Jackson, D., Okoh, I., & Cannon, R. L. (2010). Resiliency and optimism: An African American senior citizen’s perspective. *Journal of Black Psychology*, 37(1), 24–41.

Beavers, W. R., & Hampson, R. B. (2000). The Beavers model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, 22(2), 128–143.

Coyle, J. P., Nochajski, T., Maguin, E., Safyer, A., DeWit, D., Elisabeth, A., & Eleanor, N. (2007). *Spirituality in education: Promoting children’s spiritual development through values*. InformaWorld.

Fincham, F. D., Beach, S. R. H., Lambert, N. M., Stillman, T., & Braithwaite, S. R. (2008). Spiritual behaviors and relationship satisfaction: A critical analysis of the role of prayer. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(4), 362–388.

Goodwin, R., & Gaines, S. O. (2004). Relationships beliefs and relationship quality across cultures: Country as a moderator of dysfunctional beliefs and relationship quality in three former Communist societies. *Personal Relationships*, 11(3), 267–279.

Huber, C. H., Navarro, R. L., Womble, M. E., & Mumme, T. L. (2010). Family resilience and midlife marital satisfaction. *The Family Journal*, 18(2), 136–145.

Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2006). How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations*, 55(4), 439–449.

Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2008). The threefold cord: Marital commitment in religious couples. *Journal of Family Issues*, 29(5), 592–614.
Olson, D. H., & Barns, H. (2004). *Family communication*. Life Innovations.
Payne, P. B. (2010). *Spiritual beliefs in family experiences and couples' co-creation of spiritual beliefs during the early years of marriage* [Doctoral dissertation, Norton School of Family and Consumer Sciences]. University of Arizona.
Roer-Strier, D., & Sands, R. G. (2001). The impact of religious intensification on family relations: A South African example. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 868–880.
Segrin, C., & Flora, J. (2005). *Family communication*. Lawrence Erlbaum Associates.
Walsh, F. (2002). A family resilience framework: Innovative practice applications. *Family Relations*, 51(2), 130–137.
Walsh, F. (2009). *Spiritual resources in family therapy*. Guilford Press.
Williams, L. M., & Lawler, M. G. (2003). Marital satisfaction and religious heterogamy: A comparison of interchurch and same-church individuals. *Journal of Family Issues*, 24(8), 1070–1092.
Zapf, M. K. (2005). The spiritual dimension of person and environment: Perspectives from social work and traditional knowledge. *International Social Work*, 48(5), 633–645.